

Blauwe Kiekendieven *Circus cyaneus* in het Zwanenwater en omgeving in het voorjaar en de vroege zomer van 2003: aanwijzingen voor een broedgeval?

Freek Kalsbeek

Tijdens de broedvogelinventarisatie in het Zwanenwater in 2003 zag ik in de maanden april tot en met juni op drie verschillende data volwassen Blauwe Kiekendieven. Het was steeds op dezelfde plek en rond 9.00 uur 's ochtends, westelijk van het Bokkeneiland in het Tweede Meer. Op 16 april vloog een vrouwtje naar zuid en op 3 mei en 18 juni vloog een volwassen mannetje naar zuid.

Mijn hart ging sneller kloppen: in het najaar en de winter is de Blauwe Kiekendief vrij gewoon; er zijn dan enkele Scandinavische vogels die hier overdag foerageren en meerdere vogels uit de wijdere omgeving gaan rond zonsondergang slapen in het riet bij het noordelijke meer. In het voorjaar zijn deze overwinteraars weer vertrokken.

Maar als je in april, mei of juni een Blauwe Kiekendief ziet, zou deze hier in principe kunnen broeden. Want een verruigde moerasrijke vegetatie is het broedbiotoop voor de vogel (Bijlsma 1993) en dat komt in het Zwanenwater veel voor. Bovendien is zes jaar geleden in het gebied nog een baltsend paartje waargenomen (Van Dijck 1997).

De aanwezigheid van Blauwe Kiekendieven in het voorjaar is ook andere vogelaars niet ontgaan. Zo zag Dirk Moerbeek op 29 juni om 19.00 uur even ten noorden van Callantsoog een volwassen mannetje met prooi (waarschijnlijk een spreeuw *Sturnus vulgaris*) in noordelijke richting vliegen. Ook Ruud Brouwer, die sinds drie jaar van provinciewege het defensie terrein Het Botgat ten noorden van Groote Keeten inventariseert, heeft hier regelmatig in het voorjaar zowel mannetjes als vrouwtjes Blauwe Kiekendief waargenomen.

Tabel 1. Waarnemingen van Blauwe Kiekendieven in en rond het Zwanenwater in voorjaar en vroege zomer van 2003. *Observations of Hen Harriers in and near Zwanenwater, Noord-Holland, in 2003.*

Datum <i>Date</i>	Tijd <i>Time</i>	Geslacht <i>Sex</i>	Leeftijd <i>Age</i>	Richting <i>Flight direction</i>	Plaats <i>Site</i>	Opmerkingen <i>Remarks</i>
16 april	9.20	Vrouw	Adult	Z	ZW van Bokkeneiland	-
3 mei	9.00	Man	Adult	Z	ZW van Bokkeneiland	-
18 juni	9.00	Man	Adult	Z	ZW van Bokkeneiland	-
29 juni	19.00	Man	Adult	N	Noord van Callantsoog	Met prooi

Wat echter tegen een broedterritorium pleit, is dat er geen gedrag is waargenomen wat hierop zou kunnen wijzen: verslepen van nestmateriaal, baltsgedrag noch prooi-overgave. Wel is een man met prooi gezien, wat in de maand juni zeker een aanwijzing is

voor de aanwezigheid van jongen, maar het nest hoeft zich niet te bevinden in de omgeving waar de vogel wordt waargenomen (van Dijk 1996: 50).

Een andere verklaring voor de aanwezigheid van de vogels is die van Bijlsma (1998): vanaf eind mei worden op het vasteland volwassen vogels van de Waddeneilanden gezien; hun broedsel is mislukt en ze vertrekken uit hun broedterritorium naar elders. Alleen de waarneming op 16 juni zou dit idee kunnen ondersteunen.

Ruud Brouwer (mondelinge mededeling) werpt een heel ander en verrassend licht op de zaak: hij geeft aan dat diverse keren is gezien dat in de broedtijd Blauwe Kiekendieven vanuit Texel het Marsdiep overstaken, richting de Kop van Noord-Holland! En deze prachtige roofvogel heeft in 2003 gelukkig nog volop op het eiland gebroed: volgens Adriaan Dijkse, coördinator broedvogelonderzoek van VWG Texel, waren er in 2003 op het hele eiland 17 broedparen waarvan 7 in het zuidelijk gedeelte (de Geul en Bollekamer). Hij denkt echter dat het voor een Blauwe Kiekendief niet loont om naar de vaste wal te gaan, omdat er op het eiland voedsel in overvloed is. Toch acht hij het niet uitgesloten: immers, lepelaars van Texel pendelen ook naar de kop van Noord-Holland en blauwe reigers van Den Helder komen naar Texel.

Het zijn uiteindelijk de zeetrekters van de Vogelwerkgroep Den Helder die duidelijkheid geven. Fred Geldermans meldt dat in de periode van 2 mei tot 6 juli maar liefst acht keer een adult mannetje is waargenomen dat het Marsdiep overstak van Texel naar de Kop van Noord-Holland (Tabel 2); geen van deze mannetjes droeg een prooi.

Tabel 2. Vliegbewegingen van Blauwe Kiekendieven van Texel naar de Kop van Noord-Holland in voorjaar en zomer van 2003 (Bron: Zeetrekters van VWG Den Helder). *Flights of Hen Harriers (males only) from Texel to the mainland in spring and summer of 2003.*

Datum <i>Date</i>	Tijd <i>Time of day</i>	Geslacht <i>Sex</i>	Met prooi <i>With prey</i>	Zonder prooi <i>Without prey</i>
29 mei	12-13	man	-	X
29 mei	14-15	man	-	X
30 mei	10-11	man	-	X
30 mei	13-14	man	-	X
31 mei	13-14	man	-	X
31 mei	14-15	man	-	X
14 juni	12-13	man	-	X
19 juni	14-15	man	-	X

Dertien keer is gezien dat een adult mannetje van het vaste land richting Texel vloog, waarvan zes keer met prooi (Tabel 3). Het betrof minimaal twee verschillende individuen. Vrouwen zijn niet waargenomen. Topdag was 30 mei met vier vluchten: twee naar het vasteland en twee retour.

Opmerkelijk is dat de vogels een veel langere afstand afleggen tussen nest en foera-geergebied dan mij bekend is uit de literatuur. Cramp & Simmons (1980: 121) noemen een afstand van 3 km, terwijl de vogel met prooi die op 29 juni even ten noorden van Callantsoog is waargenomen, minimaal 18 km van het nest verwijderd moet zijn geweest.

Tabel 3. Vliegbewegingen van Blauwe Kiekendieven van de Kop van Noord-Holland naar Texel in voorjaar en zomer 2003 (Bron: Zeetrekters VWG Den Helder). *Flights of Hen Harriers (males only) from the mainland to Texel in spring and summer of 2003.*

Datum <i>Date</i>	Tijd <i>Time of day</i>	Geslacht <i>Sex</i>	Met prooi <i>With prey</i>	Zonder prooi <i>Without prey</i>
2 mei	12-13	man	-	X
29 mei	13-14	man	X	-
30 mei	9-10	man	X	-
30 mei	12-13	man	X	-
31 mei	7- 8	man	-	X
7 juni	12-13	2x man	X	X
14 juni	15-16	man	-	X
27 juni	8- 9	man	-	X
28 juni	8- 9	man	-	X
30 juni	8- 9	man	-	X
3 juli	15-16	man	X	-
6 juli	9-10	man	X	-

Conclusie

Het is zeker dat de Blauwe Kiekendieven die het afgelopen voorjaar en vroege zomer in en rond het Zwanenwater zijn gesignaleerd, daar niet hebben gebroed, evenmin in het duingebied ten noorden en zuiden daarvan. Wel zijn er sterke aanwijzingen dat deze vogels op Texel broeden en hun foerageergebied hebben uitgebreid naar het vasteland. De twee waarnemingen in april en begin mei, en met name die van de adulte man met prooi die eind juni naar noord vloog, en de waarnemingen van vogels met prooi die in het late voorjaar en vroege zomer het Marsdiep overstaken richting Texel, passen in dit beeld. De afstand tussen nest en voedselgebied is zodoende veel groter dan in gezaghebbende literatuur wordt vermeld.

Toch gaat mijn hart nog steeds snel kloppen bij het zien van een Blauwe Kiekendief in het Zwanenwater in het voorjaar. Want, je weet maar nooit...

Dank

Met dank aan Ruud Brouwer, Adriaan Dijkse, Fred Geldermans en Dirk Moerbeek voor hun informatie.

Summary: Hen Harriers *Circus cyaneus* near Zwanenwater in spring and early summer 2003: indications for nesting?

During the summer of 2003, four times adult Hen Harriers (1x female, 3x male) were observed near Zwanenwater in the dunes of the province of Noord-Holland, about 18 km south of nearest known breeding site (on the Wadden Sea Island of Texel, where 17 breeding pairs were located in 2003, 7 of which on the southern part of the island). One of the males was seen carrying food (on 29 June; Table 1), but indications of breeding at Zwanenwater were lacking. Observers watching seabird migration at Den Helder, at the northernmost tip of the mainland of Noord-Holland, recorded eight flights (involving at least two different individuals) of males crossing Marsdiep, the 2.5 km wide stretch of water separating Texel from the mainland, from Texel towards the mainland; none of these males was carrying food (Table 2). Thirteen male flights in the opposite direction, from the mainland heading for Texel, were recorded between 2 May and 6 July; seven of these flights involved prey transportations (Table 3). It is therefore likely that breeding birds from Texel visit the mainland to forage during the breeding season, traversing apparently up to at least 18 km between nest site and foraging site. Such long flights, and prey transportations, are apparently responsible for many of the occasional records of alleged breeding near Zwanenwater on the mainland.

Literatuur

- Bijlsma R.G. 1993. Ecologische atlas van de Nederlandse roofvogels. Schuyt & Co., Haarlem.
Bijlsma R.G. 1998. Handleiding veldonderzoek roofvogels. KNNV Uitgeverij, Utrecht.
Cramp S. & Simmons K.E.L..(eds.) 1980. The birds of the Western Palearctic, Vol.II. Oxford, University Press, Oxford.
Dijck D. van 1997. Broedvogels in het Zwanenwater. Rapport in eigen beheer.
Dijk A.J. van 1996. Broedvogels inventariseren in proefvlakken (Handleiding Broedvogel Monitoring Project). SOVON, Beek-Ubbergen.

Adres: Spreeuwenlaan 35, 1742 GA Schagen.